

Coronavirus zorgt voor meer blootstelling en bezorgdheid over (online) desinformatie

Een bevraging bij socialemediagebruikers in zes landen over desinformatie, mediaberichtgeving en overheidsingrijpen in tijden van corona.

Peter Van Aelst; Sophie Morosoli; Edda Humprecht; Anna Staender; Frank Esser

Belangrijkste bevindingen

Hoe evalueren burgers de rol van de pers en de regeringen tijdens deze onzichtbare crisis en hoe bezorgd zijn zij over valse informatie? In dit verslag bespreken we percepties over de reactie van politici, media-aandacht en vooral de bezorgdheid over desinformatie in zes westerse democratieën. Verder presenteren we actuele bevindingen over de bereidheid van individuen om desinformatie te verspreiden op sociale media met betrekking tot COVID-19. Om dit te onderzoeken hebben we een grootschalig onderzoek uitgevoerd bij mensen die (minstens occasioneel) actief zijn op sociale media, in België (Vlaanderen), Duitsland, Frankrijk, Zwitserland, het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten. Het onderzoek liep over een periode van drie weken (16 april tot 6 mei 2020, 7014 respondenten¹). Gedurende deze drie weken waren alle zes landen nog steeds in (strikte) "lockdown" om de snelle verspreiding van het coronavirus te voorkomen (Europese Commissie 2020; Matrajt & Leung 2020). In dit verslag presenteren we enkele eerste bevindingen.

We vinden dat:

- Meer dan twee derde van de bevroegde burgers uit alle zes de landen maakt zich grote zorgen over desinformatie in het algemeen en de helft van hen vermoedt er nogal vaak aan te worden blootgesteld.
- Er is grote variatie onder de burgers van de zes landen over hoe hun politieke leiders en besluitvormers de COVID-19-uitbraak hebben aangepakt. Een grote meerderheid van de inwoners van Zwitserland en Duitsland denkt dat hun regeringen in staat waren de crisis voldoende onder controle te houden, terwijl een meerderheid van de burgers in de VS en Frankrijk ontevreden was over hun regering. België en het Verenigd Koninkrijk nemen een middenpositie in.
- Een meerderheid van de respondenten in de zes westerse democratieën denkt dat de Chinese autoriteiten medeverantwoordelijk zijn voor de wereldwijde verspreiding van het coronavirus als gevolg van hun late reacties.
- Gemiddeld is een meerderheid van de respondenten in alle landen tevreden over de manier waarop de media het publiek informeert over kwesties in verband met de corona-uitbraak.

¹ Totaal aantal respondenten per land: BE: n = 1040; DE: n = 1019; FR: n = 1255; CH: n = 1253; UK: n = 1382; US: n = 1040.

- Respondenten uit de VS waren het meest geneigd om te reageren op een socialemediapost met misleidende informatie over COVID-19 en dus bij te dragen aan het verspreiden van desinformatie, terwijl de Zwitsers hiertoe het minst geneigd waren. Opnieuw nemen de Vlaamse respondenten een middenpositie in.

Wereldwijde "Infodemic" op sociale media

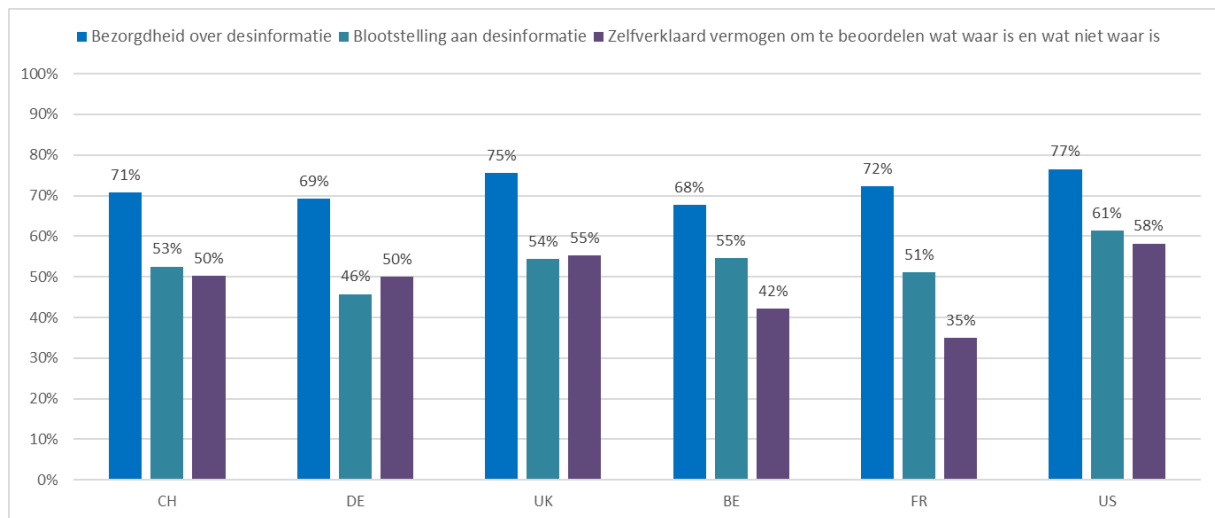
De coronacrisis heeft zowat alle landen over de hele wereld ernstige schade toegebracht. Naast de gigantische gevolgen voor volksgezondheid en economie heeft deze wereldwijde pandemie ook gezorgd voor er een enorme toename aan valse en misleidende informatie op sociale media. De WHO spreekt in verband van een 'infodemic'. De overvloed aan informatie - soms accuraat en soms niet - maakt het moeilijk voor mensen om betrouwbare bronnen en begeleiding te vinden (WHO 2020). De virusuitbraak lijkt een vruchtbare bodem te vormen voor de verspreiding van desinformatie, die kan worden opgevat als opzettelijk gemanipuleerde valse inhoud met de bedoeling om schade toe te brengen (Wardle & Derakhshan 2017).

Berichten variërend van een (onschuldig) vals medisch advies (bv. eet meer knoflook om u resistent te maken) tot de claim dat het coronavirus een biowapen is dat bewust verspreid werd om mensen ziek te maken. Helaas heeft de verspreiding van deze inhoud een breed scala aan 'echte' gevolgen zoals vandalisme, volksgezondheidskwesties en intimidatie van journalisten en experts (EUvsDisinfo 2020; BBC 2020).

Hoge blootstelling en bezorgdheid over desinformatie

In reactie op de hoeveelheid valse en misleidende informatie maken mensen in deze zes westerse democratieën zich grote zorgen over desinformatie en geven ze zelf aan dat ze er nogal vaak aan worden blootgesteld (figuur 1). In Vlaanderen zijn bijna zeven op de tien mensen (die actief zijn op sociale media) bezorgd over dit soort berichten. Dit percentage is vergelijkbaar met mensen in Duitsland, Zwitserland en Frankrijk. In GB (75%) en vooral in de VS (77%) ligt dit percentage nog iets hoger. Deze verschillen komen ook tot uiting in de reacties op de waargenomen blootstelling. Respondenten uit de VS verklaarden het vaakst dat zij werden blootgesteld aan desinformatie (61%), terwijl respondenten uit Duitsland (46%) zich het minst blootgesteld voelden. In Vlaanderen geeft iets meer dan de helft van de respondenten aan dat ze (heel) vaak valse of misleidende informatie hebben gezien of gelezen. Nog eens 40% komt het eerder uitzonderlijk tegen, en slechts enkele komen er (naar eigen zeggen) nooit mee in contact (niet in tabel).

Figuur 1: Blootstelling aan en bezorgdheid over desinformatie met betrekking tot COVID-19

Opmerking: N = 7014. Enquêtevraag met betrekking tot bezorgdheid: "Sommige mensen geloven dat deze valse informatie, die bedoeld is om andere te manipuleren en te misleiden, een ernstig probleem is en onze maatschappij schaadt. Andere denken dat het niet nodig is om zich zorgen te maken. Denkt u persoonlijk dat dit soort informatie een probleem is?" (schaal: 1 = geen probleem; 7 = ernstig probleem). Enquêtevraag over blootstelling: "Tegenwoordig komen we vaak woorden tegen als "desinformatie" of "fake news". Mensen begrijpen deze termen verschillend. Als u nu denkt aan valse politieke informatie die bedoeld is om anderen te misleiden en te manipuleren: Hoe vaak komt u dergelijk nieuws of informatie tegen?" (schaal: 1 = nooit; 7 = heel vaak). Enquêtevraag over het vermogen om betrouwbaarheid van nieuws te beoordelen: "Vindt u het persoonlijk gemakkelijk om onderscheid te maken tussen wat waar is en wat niet waar is als u het nieuws volgt?" (schaal: 1 = Onderscheid is heel moeilijk te maken; 7 = Onderscheid is heel gemakkelijk te maken). De grafiek toont enkel de waarden tussen 5 en 7 die gecodeerd werden als 'bevestigend'.

Bovendien heeft slechts ongeveer de helft van de respondenten voldoende vertrouwen om te beoordelen of een boodschap waar of onwaar is. In Vlaanderen lag dit percentage lager dan gemiddeld (42%), en enkel Franse burgers vinden het nog lastiger om de juistheid van berichten te beoordelen.

Over het algemeen merken we op dat Amerikaanse burgers zich het meest zorgen maken over en het meest worden blootgesteld aan desinformatie. De verschillen met de andere West-Europese landen zijn echter lager dan in eerdere enquêtes over desinformatie (Digital News Report 2018; Billet et al., 2018). Dit is in lijn met het idee dat deze 'infodemic' echt mondiaal was, en de verschillen tussen landen in de perceptie en blootstelling aan valse en misleidende informatie onder burgers die op sociale media zitten, heeft verkleind.

Grote verschillen in perceptie tussen landen over rol overheid

Het coronavirus raakte landen in verschillende mate en ook niet alle regeringen reageerden op dezelfde manier. Deze variatie komt ook tot uiting in de manier waarop mensen oordelen over de politici die de leiding hebben. Uit onze resultaten blijkt dat respondenten uit verschillende landen niet tevreden zijn over de manier waarop hun politieke leiders en besluitvormers omgingen met de coronacrisis (BE, FR, UK, VS) (figuur 2). Deelnemers uit België, Frankrijk, het Verenigd Koninkrijk en de VS zijn het er meestal over eens dat hun politici gefaald hebben in het omgaan met de gevolgen van het coronavirus (BE = 50%; VK = 59%; VS = 63%; FR = 71%). Vooral Franse burgers waren niet tevreden over hun politieke leiders. In Duitsland en Zwitserland is de ontevredenheid over politici die met de crisis te maken hebben veel lager (CH = 34%; DE = 42%).

In een tweede stelling vroegen we ons af of mensen geloven dat hun regering de crisis kan beheersen. Hier is de perceptie van mensen minder pessimistisch. In Vlaanderen was 48% het eens met de stelling, terwijl 29% het daar (volledig) mee oneens was, wat betekent dat het aantal burgers dat er op dat moment op vertrouwde dat de overheid de coronacrisis kon beheersen groter was dan degenen die

sceptisch waren (+19 procentpunten verschil). In het Verenigd Koninkrijk is de positieve groep ook iets groter (+4), terwijl in de VS (-9) en opnieuw Frankrijk (-23) de negatieve perceptie ten opzichte van het vermogen van de regering om de crisis te beheersen veel meer uitgesproken is (figuur 3). In schril contrast zijn burgers uit Zwitserland en Duitsland vooral zeker over het vermogen van de overheid om de verspreiding te controleren en de gevolgen van het virus te beheersen (CH = 76%; DE = 69%).

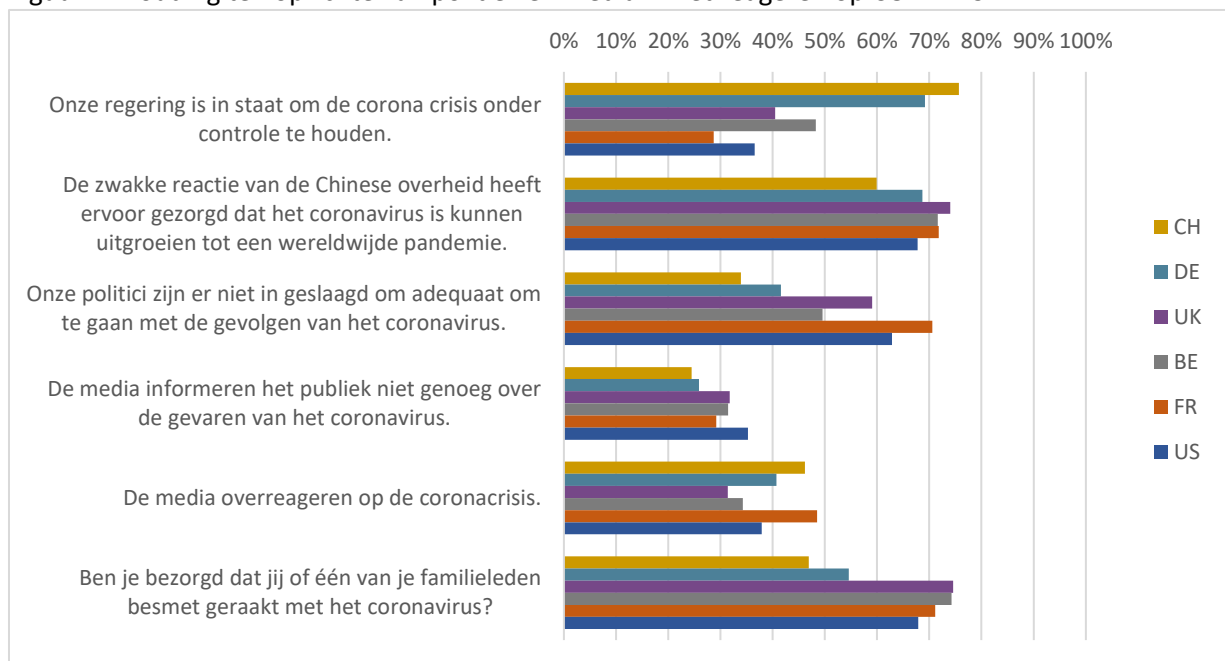
Verder onderzoek is nodig om deze grote variatie in de perceptie van de politieke reactie op de crisis beter te begrijpen en te verklaren. Ten minste gedeeltelijk kunnen deze verschillen worden toegeschreven aan de werkelijke verspreiding van het virus en de bezorgdheid van mensen om met COVID-19 besmet te geraken. Niet verrassend, waren Duitse en vooral Zwitserse respondenten minder bezorgd dat zij of hun familie een infectie zouden oplopen.

Consensus: De wereldwijde pandemie is mede de schuld van de Chinese regering

Als het gaat om wie schuld heeft aan deze wereldwijde pandemie, is de meerderheid van de respondenten (ongeveer 7 van de 10) in alle landen het erover eens dat de Chinese autoriteiten gedeeltelijk verantwoordelijk zijn voor de schaal van de pandemie. Verrassend genoeg blijken Britten (74%), Vlamingen en Fransen (72%) iets meer geneigd om het eens te zijn met deze verklaring dan burgers uit de VS (68%), waarvan de president door te spreken over het ‘Chinese virus’ duidelijk met de vinger wijst naar de Chinese regering.

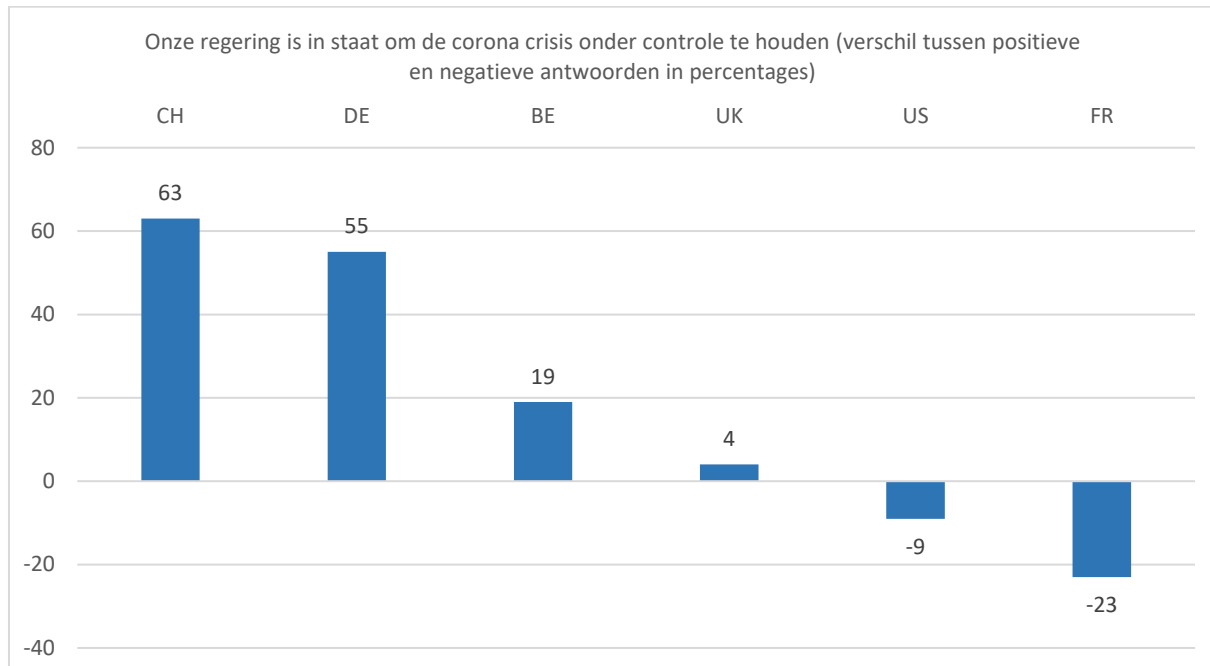
Meer positief is de beperkte ontevredenheid over de nationale media en hun berichtgeving. Iets meer dan een derde van de Vlaamse socialemediagebruikers vond dat dat de media het publiek niet voldoende informeren en ongeveer evenveel respondenten vond dat de media ‘overreageerden’ op de crisis. Mensen uit Frankrijk en Zwitserland waren het het meest akkoord met die laatste stelling (FR = 49%; CH = 46%).

Figuur 2: Houding ten opzichte van politiek en media in het reageren op COVID-19

Opmerking: N = 7014. Enquêtevraag: "Nu willen we graag meer weten over uw mening over het coronavirus. Gelieve aan te geven in hoeverre u het eens bent met de volgende stellingen." (schaal: 1 = Helemaal oneens; 7 = Helemaal eens). Voor de vraag over de zorgen over familieleden werd een andere schaal gebruikt: 1 = Helemaal niet bezorgd; 7 = Heel bezorgd. De grafiek toont enkel de waarden tussen 5 en 7 die gecodeerd werden als (helemaal) eens met de stelling of vraag.

Figuur 3. Verandering in procentpunten tussen landen met betrekking tot het vermogen van de regering om de crisis te beheersen

Opmerking. N = 7014. Verklaring: "Onze regering is in staat om de corona crisis onder controle te houden." (schaal: 1 = Helemaal oneens; 7 = Helemaal eens). Bijvoorbeeld voor Zwitserland is er een positief cijfer van 63 procentpunten met betrekking tot deze stelling, wat betekent dat 75% van de deelnemers het eens was en 12% het daarmee niet eens was, vandaar een verschil van 63. De 13% van de mensen die voor de middelste categorie hebben gekozen (4 op 7-puntenschaal) worden bij deze berekening buiten beschouwing gelaten.

Desinformatie verspreiden over COVID-19 op sociale media

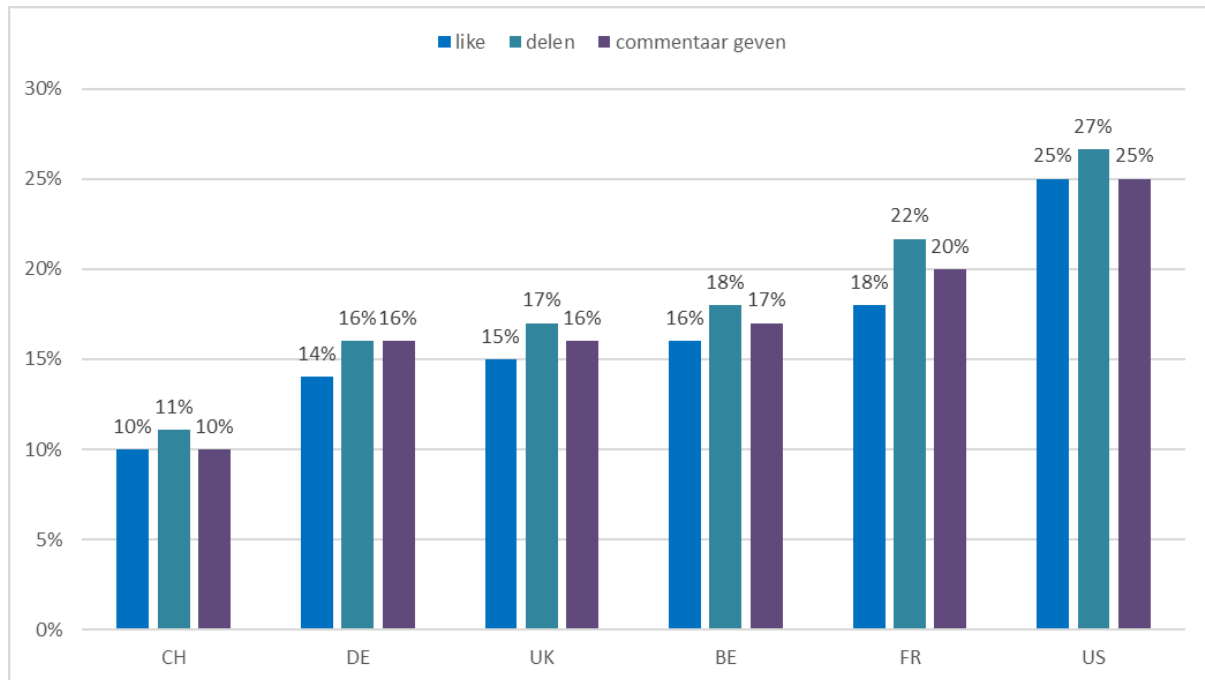
Om de bereidheid te meten om desinformatie te verspreiden, werd elke deelnemer een gemanipuleerd Facebookbericht getoond met betrekking tot COVID-19. Het bericht beweerde dat het virus een mogelijk biowapen uit China was (figuur 4). Vervolgens vroegen we respondenten hoe ze normaal gesproken zouden reageren op een dergelijke post.

Figuur 4: Gemanipuleerd Facebookbericht

Onze bevindingen tonen aan dat over het algemeen slechts een minderheid van de individuen bereid was om te reageren op dit 'niet-bevestigde' bericht van een onbekende bron (zie figuur 5). Een op de vier respondenten uit de VS zou het bericht echter waarschijnlijk leuk vinden, delen of erop reageren, terwijl slechts 10% van de Zwitsers hiertoe bereid waren. De Vlaamse respondenten bevinden zich daartussen, met gemiddelde betrokkenheidsaantallen van rond de 17%.

Figuur 5: Bereidheid om desinformatie over COVID-19 op sociale media te liken, delen of becommentarieren.

Opmerking: N = 7014. Enquêtevraag: "Hoe zou u normaal gesproken reageren op deze sociale media post? De post liken / De post delen / Geef een (positief of negatief) commentaar." (schaal: 1 Zeker niet; 7 = Zeker wel). Indexen werden gebouwd, waar waarden tussen 5 en 7 opnieuw werden regecodeerd als "met de intentie om te reageren op de post".

Ten slotte hebben we individuele kenmerken geïdentificeerd die mensen meer geneigd maken om zich in te laten met valse of misleidende informatie. Eerste analyses geven aan dat meer actieve socialemediagebruikers en gebruikers van alternatieve nieuwsmedia vaker geneigd waren om te interageren met dit soort berichten. Hetzelfde gold voor mensen met een lage tevredenheid over democratie, mensen met een rechtse politieke oriëntatie en mensen met weinig vertrouwen in de wetenschap. Bovendien verhogen ook een hogere leeftijd, een lagere opleiding, en mannelijk geslacht de kans op betrokkenheid bij desinformatie. Het gaat hier om eerste analyses op de volledige dataset die verdere aandacht vereisen en per land moeten worden bevestigd.

Conclusie

Uit onze resultaten blijkt dat mensen in de onderzochte landen zich zorgen maken over desinformatie in de context van de aanhoudende wereldwijde pandemie. De respondenten waren ook vrij eensgezind in hun oordeel dat de zwakke reactie van de Chinese autoriteiten heeft bijgedragen aan de wereldwijde verspreiding van het virus. Ondanks deze gelijkenissen vonden we ook grote verschillen, vooral met betrekking tot de reactie van politici en de wil om misleidende en niet-bevestigde berichten over het coronavirus online te verspreiden. Het is echter belangrijk te vermelden dat de huidige situatie uitzonderlijk is en dat de motivaties om desinformatie te verspreiden waarschijnlijk ook zullen worden gedreven door individuele ervaringen en de omvang van de pandemie in de respectieve landen. In ons vervolgonderzoek zullen we de interactie met valse en twijfelachtige informatie over coronagerelateerd nieuws vergelijken met nieuws over klimaat en migratie.

Verwijzingen:

BBC (2020). Coronavirus: De menselijke kosten van virusdesinformatie. Teruggevonden uit <https://www.bbc.com/news/amp/stories-52731624>.

BBC (2020). Coronavirus: De wereld in lockdown in kaarten en grafieken. Teruggevonden uit <https://www.bbc.com/news/world-52103747>.

Billiet, J., Opgenhaffen, M., Pattyn, B., & Van Aelst, P. (2018). *De strijd om de waarheid: Over nepnieuws en desinformatie in de digitale mediawereld* (Vol. 62). Koninklijke Vlaamse Academie van België voor Wetenschappen en Kunsten; Brussel.

Europese Commissie (2020). Coronavirus reactie. Teruggevonden uit https://ec.europa.eu/transport/coronavirus-response_en.

EUvsDisinfo (2020). Actualisering van het speciale verslag van de EDEO: korte beoordeling van verhalen en desinformatie rond de COVID-19 Pandemie (Update 23 april – 18 mei). Teruggevonden uit <https://euvsdisinfo.eu/eeas-special-report-update-short-assessment-of-narratives-and-disinformation-around-the-covid19-pandemic-updated-23-april-18-may/>.

Matrajt L., Leung T. (2020). Evaluatie van de effectiviteit van sociale distantiërende interventies om de epidemische curve van coronavirusziekte uit te stellen of af te vlakken. *Emerg Infect Dis.* 2020 aug. <https://doi.org/10.3201/eid2608.201093>

Newman, N., Levy, D., Nielsen, R.K. (2018). Reuters Institute Digital News Report 2018. <http://media.digitalnewsreport.org/wp-content/uploads/2018/06/digital-news-report-2018.pdf>.

Wardle, C., & Derakhshan, H. (2017). Informatiestoornis: Naar een interdisciplinair kader voor onderzoek en beleidsvorming. Verslag van de Raad van Europa, DGI (2017), 9.

WHO (2020). Novel Coronavirus(2019-nCoV)Situation Report-13.